

Szegedy Rezső

Egy elfelejtett horvátszakos tudós

A szlavisztikai oktatás a pesti egyetemen a szabadságharc leverése után, 1849 decemberében kezdődött el. Az első oktató Ferenc József (1821-1878) volt. Előadásában a szlavisztika különböző területeivel – irodalommal, nyelvészettel, archeológiával, folklórral és mitológiával – foglalkozott, de tudományos publikációt nem hagyott maga után. Utóda Asbóth Oszkár (1852-1920) lett. A magyar szlavisztikai tudományos kutatások kezdete az ő nevéhez fűződik. Több jeles tanulmányt írt. Működése idején, 1894-ben a Horvát Nyelv és Irodalom Tanszék kivált a szláv tanszékéből, és önálló oktatási egységként folytatta tevékenységét. Első professzora a sokrétű tudományos és tudomány-népszerűsítő munkásságot végző Margalits Ede (1849-1940) lett. Nyugdíjba vonulása után, 1915-ben Szegedy Rezső (1873-1922) vette át a tanszéket.

Első délszláv vonatkozású tanulmánya 1910-ben az *Ethnographiában* jelent meg, „A befalazott nő mondája a horvát-szerb népköltészetben” címmel. Vitatta Horger Antal véleményét, mely szerint a „Kőműves Kelemenné” című székely ballada kizárólag román hatásra született. Részletes összehasonlítással kimutatta a román mellett délszláv hatást is. Úgy vélte, hogy Hunyadi János török háborúinak idején, a XV. század közepe táján ismerkedhettek meg a székelyek a délszláv mondával. Szemléltetés céljából Szegedy közli az egyik legismertebb délszláv ballada, a „Zidanje Skadra – Skodra építése” szép és hű fordítását, s ezt az átültetést – mint írja – „... a darab poétikus szépségei is indokolják, de más körülmény is kívánja: ugyanis hivatkozik rá több magyar kutató, mikor a Kőműves Kelemenné székely népballadáról szól, de magyar fordítás híján idegen fordításra, vagy prózában nyújtott rövid, hiányos tartalmi méltatásra támaszkodva...”

Figyelemre méltó Szegedy átfogó dolgozata „Hunyadi János rigómezei csatája a régi horvát népköltészetben” (*Ethnographia*, 1912.). Elsősorban Vatroslav Bogišić: „Narodne pjesme iz starijih, najviše primorskih zapisa” (Népdalok régebbi, többnyire tenger melléki feljegyzésekből, 1870.) és Horvát Matica „Hrvatske narodne pjesme” (Horvát népdalok, 1896.) gyűjteményei alapján megállapította, hogy a horvátoknál „sokkal több románcot találunk, mely Szibinjanin Jankó és Banovics Szekuláról szól, mint a szerb népköltészetben.” Ezekben a Hunyadi Jánosról és unokaöccséről szóló hősi énekekben sok fantasztikus, mesébe illő elem található és bennük nem csak a két rigómezei ütközet (1389, 1448), hanem az 1444-es várnai csata történései is egybeolvadnak. Így például a népi énekesek szerint Ulászló király Rigómezőn esett el. A horvátok régi rigómezei dalai „szépen mutatják, hogyan szokta a nép különböző helyen és időben véghezvitt tetteit helyben és időben koncentrálni...”

Szegedy tanulmánya „Mátyás királylány választása a délszláv népköltészetben” (*Ethnographia*, 1916.) három horvát népballada alapos elemzését tárja elénk. A két legré-

gibb a XVII. századból való. Versformájuk az úgynevezett „bugarstica” (a verssorok 15-17 szótagból állnak és néhány sor után 4-5 szótagú refrén következik). A Mátyásról szóló énekek alapmotívuma, hogy a királyválasztók alávetik magukat Isten ítéletének: s a háromszor föl dobott korona mindig a fiatal Mátyás fejére esik.

Igen jelentős Szegedy tanulmánya, „Zrínyi Miklós és a Szigeti veszedelem a horvát költészetben” (*Irodalomtörténeti Közlemények*, 1915.), melyben behatóan vizsgálja a horvát költészetnek Zrínyi Miklós szigetvári hősről szóló alkotásait, Milivoj Šrepol, horvát irodalomtörténész „Sigetski junak u povijesti hrvatskog pjesništva” (A szigeti hős a horvát költészet történetében) munkájára támaszkodva, és azt kiegészítve. A magyar professzor már a bevezető részben rátapint következtetései lényegére: „... a horvátság először magyar hőst dicsőít Zrínyiiben, ki magyar vitézekkel tartóztatja fel a Bécs felé törekvő pogány hadat; majd horvát hőssé teszi a dicső védőt, aki körül horvát vitézek csoportosulnak, s lelküket az antireformáció eszméi hevítik; idővel, az Illírismus¹ korában, a horvát költészet Zrínyije illyrré lesz, aki a délszláv népek egyesülésében rejlő erőt hirdeti és egy önálló, Magyarországtól független ‘Illyria’-ról szó ábrándokat, s csak azért siet illyr csapatával a magyarországi Sziget védelmére, hogy távol tartsa a törököt Horvátországtól; napjainkban pedig, mikor már a horvát költőktől is elvárják olvasóik, hogy valamennyire tiszteljék a történelmet, Zrínyi csillaga elhomályosul: elfordulnak tőle, az annyira ostromlott ‘horvát-magyar szövetség’ lelkes hívétől, mert szerintük téves úton kereste hazája s nemzete boldogulását... és öntudatlanul a horvát ügy árulójává lett.”

Megemlítendő még Szegedy „Ki volt Jankó Szibinnyáni?” (*Ethnographia*, 1917.) című írása. Itt arról a délszláv hagyományról szól, hogy Hunyadi János Stefan Lazarević szerb fejedelem természetes fia. A már említett Bogišić-gyűjteményben található ilyen tartalmú ballada, s ezt a professzor hű, költői fordításban közli „Lazarević István és a szebeni leány, Szebeni János szülei” címen.

A déli szomszédok népi epikájában előforduló magyar vonatkozásokat feldolgozó dolgozatain kívül jelentősek Szegedy tanulmányai is, melyekben XVI. századi széphistóriáink forrásait kutatja, illetve rámutat ezek kapcsolataira a déli szlávok népköltészetével.

Mindebből kiviláglik, milyen közel állt a Horvát Tanszék vezetőjéhez a déli szlávok népköltészete. Számára lelki gyönyörűséget jelentett elmélyedni a hősi énekekbe, melyeknek szépségét költői érzéssel élte át, és a magyar vonatkozások kutatása örömteli tevékenység volt számára. A népi énekesek, a guszlárok balladáit szebben, költőibben, hűebben ültette át magyarrá, mint bárki más irodalmunkban.

Póth István